

Moral og ledighet

■■■ Sparepolitikken svekker moral og samhold i samfunnet; det er langt viktigere å få flest mulig tilbake i jobb.

GJEST PÅ MANDAG
ROBERT J. SHILLER

Dagens høye arbeidsledighet i Europa, USA og andre steder er en tragedie. Ikke bare fordi det fører til lavere produksjon, men også på grunn av den personlige og følelsesmessige kostnaden for de arbeidsledige.

Sparepolitikken skal visstnok styrke moralen, ifølge dens forkjempere. Den britiske statsministeren David Cameron mener at hans tiltak reduserer «sosialhjelpavhengighet», gjenoppretter vitalitet og oppfordrer de som «gjør noe, skaper noe og de livsbejaende». Paul Ryan, et medlem av den amerikanske kongressen, tror hans plan vil bidra til å oppmuntre til «kreativitet og gründervirksomhet».

Visse typer «innstramming» virker kanskje oppmuntrende og styrkende. Munker finner mening i å leve asketisk, og rekruttskole styrker karakteren. Men sparepolitikken som føres nå, skaper arbeidsledighet og en følelse av avvissning og eksklusjon hos dem som rammes.

For lenge siden mente noen økonomer at fremtiden ville bringe med seg langt mer fritid. På 1930-tallet spekulerte John Maynard Keynes på om høyere inntekter innen hundre år – i 2030 – ville ha redusert arbeidsdagen til rundt tre timer.

Det er fortsatt 17 år til, men det virker som om Keynes tok

feil. Det samme gjelder Robert Theobald, som i 1963 skrev boken «Free Men and Free Markets». Theobald satte spørsmålstegn ved befolkningens avsky mot høy arbeidsledighet. Han mente at «vi kan ha meningsfylt fritid, i stedet for destruktiv arbeidsledighet,» og at vi ikke trenger «en økonomi avhengig av tvangsmessig forbruk».

Det ser imidlertid ut til at vi er avhengig av en slags jobb for å tilbringe tiden vår på en tilfredsstillende måte; «meningsfylt fritid» går etter hvert på tålmodigheten løs. Mange ser ut til å ville jobbe mer enn tre timer om dagen, selv ved et samleband. Mulig-

Delers man på jobbene, kan flere beholde jobben – og selvrespekten – i en nedgangsperiode

heten til å jobbe bør være en grunnleggende frihet.

Arbeidsledighet er et resultat av kapitalisme: De som ikke trengs, kan sies opp. På en tradisjonell, familieeid gård fantes det ikke arbeidsledighet. Sparepolitikken synliggjør mangelen på personlige forbindelser i dagens økonomi, samt den følelsesmessige kostnaden det medfører.

Delers man på arbeidet, kan flere beholde jobben – og selvrespekten – i en nedgangsperiode. I stedet for å nedbemanne med en fjerdedel kan en bedrift redusere arbeidstiden med en fjerdedel for alle sine ansatte. Slik vil alle kunne beholde jobben. Noen land, særlig Tyskland, oppfordrer til denne metoden.

Arbeidsdeling innebærer imidlertid noen praktiske

problemer, særlig i krisetider. Arbeidstagerne har faste kostnader som ikke blir lavere selv om de jobber færre timer, som for eksempel transportutgifter. Det kan også være vanskelig for bedriftene å redusere arbeidstiden likt for alle ansatte, fordi noen oppgaver går opp og ned i takt med produksjonen.

Truman Bewley fra Yale-universitetet skrev i sin bok «Why Wages Don't Fall During a Recession» om intervjuer med en rekke bedriftsledere med ansvar for lønn og nedbemanning. Slik de så det, var det verre for moralen å redusere arbeidstid og lønn for alle ansatte. På den måten ville alle sitte igjen med en følelse av å ikke ha en ordentlig jobb.

Vi ville kanskje vært fornøyd med å jobbe et par timer mindre dersom nedgangen gjenspeilet en utvikling mot et bedre samfunn. Vi vil imidlertid ikke godta arbeidsledighet som oppstår fra en uventet finanskrise.

Det er derfor dagens innstramminger ikke vil styrke moralen. For moralens skyld trenger vi et samfunn der alle kan ta del og alle har et formål.

Derfor trenger vi tiltakspakker, og særlig de gjeldsvennlige tiltakspakkene, som øker skatter og utgifter like mye. Økte skatter for alle som er i jobb innebærer det samme som å redusere arbeidstagerens arbeidstimer.

Hvis skatteøkningene derimot ikke er politisk formålstjenlige, bør beslutningstagerne heller fortsette å bruke penger, tross underskuddet. Det viktigste er å sørge for å skape jobber og å få de arbeidsløse tilbake på jobb.

■ Robert J. Shiller, professor i økonomi ved Yale-universitetet
Copyright: Project Syndicate, 2013